

Bu çalışma, 5–9 Eylül 2012 tarihleri arasında İzmir Karaburun’da düzenlenen

“**kapitalizmin kısılcacında doğa – toplum – teknoloji**” temalı

7. Karaburun Bilim Kongresi’nde sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Kongre sırasında bildiriye dinleyenlerin önceden okumuş olarak tartışmalara katılabilmesi için bu formatta web sitemizde yayımlanmıştır.

Atıfta bulunabilmek için yazar(lar)ın iznine başvurmanızı rica ederiz.

Karaburun Bilim Kongresi Düzenleme Kurulu

26.08.2012

KÜRT TOPLUMSALINDA BİR DEĞİŞİM DİNAMİĞİ OLARAK

KÜRT MEDYASI

Erkan Karabay

*“Özgür Gündemi okumak, silah taşımaktan
daha ağır bir cezaya tabi olmaktadır.”¹*

Giriş

Türkiye'nin son otuz yılı boyunca yaşanan ve sürmekte olan düşük yoğunluklu savaş ve bunun sonuçları üzerinden bir okuma yapıldığında görsel ve yazılı medyanın meseleye bakış ve meseleyi topluma yansıtma biçimleri üzerinden, devletin asimilasyonist ve inkârcı bakışını destekleyen bir tutum sahibi olduğu aşikârdır. Kimi dönemlerde “apoletli medya” tabiriyle ifade olunduğu biçimiyle, savaşın sona erdirilmesi ve soruna demokratik barışçıl bir çözüm üretilmesi bağlamında Türkiye’de hâkim medya bugüne değin hep devletin yanında olmuştur. Hiç kuşku yok ki bunun, medyanın ideolojik perspektifi ile ilgili bir açıklaması olduğu kadar; medya patronlarının ve kimi medya çalışanlarının iktidar(lar) ile kurdukları girift ilişkilerle (Kejanlıoğlu, 2004) de bağı bulunmaktadır.

Buna koşut olarak özellikle 1990’lı yılların başından itibaren muhalif medya ve bunun öncülük misyonunu üstlenen Kürt medyası, devletin tüm yasaklama, sansür, kapatma uygulamalarına, kendisine dönük bombalama ve sayısız şiddet eylemlerine, çalışanlarının maruz kaldığı gözaltı, işkence, derdest edilme, kaybedilme, yargısız infazlara rağmen yürüttüğü mücadeleyi günümüze taşımış ve bir muhalif medya geleneği yaratmıştır (Gündüz, 2006).

Kürt yazılı, görsel ve sosyal medyası önemli bir karşı ideolojik mücadele alanı olarak Kürt toplumundaki değişim dinamiklerini gözden kaçırmaksızın, Kürt sorununun taşıyıcılığını yürütmektedir. Güncel gelişmeler, politik süreçler ve devletin kuşatması altındaki Kürt halkına dair tüm argümanları kamuoyuna taşıyan ve bunları görünür kılan Kürt medyası, bu anlamda Kürt hareketinin de en önemli dönüştürücü güçlerinden birini vücuda getirmektedir.

¹ Müslüm Yücel (1998) Kürt Basın Tarihi-Tekzip, Aram Yayınları, İstanbul.

Kürt medyasının, devletin yürüttüğü özel savaşın kamuoyuna deşifre edilmesi kadar önemli bir diğer özelliği de, Kürt toplumunun değişim dinamiklerini ve toplumsal süreçleri de etkileyen bir özellik göstermesidir.

Bu çalışmada yazılı medya, görsel medya ve sosyal medya olmak üzere üç sacayağı bulunan Kürt medyasının farklılaşan toplumsal dinamikler üzerinden geçirdiği değişim süreçleri ele alınmaktadır. Aynı paralelde, Kürt halkının merkezinde yer aldığı önemli değişimlerin taşıyıcısı olarak da Kürt medyası analiz edilmeye çalışılacaktır. Kürt hareketinin ideolojik mücadele alanlarından birisi olarak gördüğü medya üzerinden, Kürt toplumuna vermeye çalıştığı ideolojik, politik ve kültürel formun tartışılmasıyla birlikte, medya-iktidar ilişkisi ve medyanın toplumsal mobilizasyon süreçlerine dâhil oluş biçimleri de ele alınabilecektir.

Çalışma, 1990'lı yıllarla birlikte giderek ivme kazanan çatışmalı süreç içinde, kendi gelişimini sürdüren ve bu uğurda oldukça fazla bedel ödeyen Kürt medyasının gerek Kürt hareketi ve gerekse Kürt halkı üzerindeki dönüştürücü rolün izini sürmektedir. Bu noktada haftalık bir gazete olarak yayına başlayan ve sonradan günlük hale gelen Özgür Gündem gazetesinin yanı sıra; farklı isimlerle yayınlanan dergiler, 1995'te uydu üzerinden yayın yapmaya başlayan televizyon kanalları, haber ajansları ve son dönemde etkinliği oldukça artan sosyal medya araçları üzerinden değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Farklı ülkelerde yaşayan Kürtlerin yayınladıkları ya da Kürt hareketine mesafeli olan başkaca gruplarca yayınlananlar çalışma kapsamı içerisinde bulunmamaktadır.

Medyanın İdeolojik İşlevi

Devletin ideolojik tahakküm araçlarından biri olan medya ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Tüm bu çalışmaların ortak yanı, devletin medya araçları üzerinden topluma hâkim kılmak istediği müesses nizamı kurmaya/korumaya ve söz konusu müesses nizama muhalif her türlü düşüncenin, hareketin, organizasyonun bertaraf edilmesini sağlamaya çalışmaktır.

Marksist kuram, maddi üretim araçlarına sahip olan sınıfın çağın düşüncelerinin üretim ve dağıtım araçlarına da sahip olacağını belirtir (Özsever, 2004: 136). İstisnasız bütün iktidarlar, kamuya hâkim kılmak istedikleri ideoloji çerçevesinde medyaya önem atfetmekte ve bu çerçevede medyayı kendi hegemonyaları altında bulundurmaya çalışmaktadır.

Marksizm'in bir yorumu olarak kabul edilen Althusser'ci ekol, devletin ideolojik aygıtlarını tartışırken medyanın önemine de vurgu yapar. Bu yaklaşıma göre okul, din, aile, medya, yasal

ve siyasal sistem gibi devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla bireylere belli toplumsal kimlikler giydirilir. İnsanlar, devletin ideolojik aygıtları üzerinden bir kimlik edinirken, aynı zamanda gerçeği de yine onlar aracılığıyla kavrarlar. Medyada haberleştirilen metinler, bu noktada önemli bir siyasal işlev görür. Metinler, sembol ve ideolojik aygıtlarca anlamlandırılarak okuyucu ve izleyicilerini çağırır (Bulut, 2005: 59). Burada ideoloji, bireyleri özneler olarak çağırır. Gündelik yaşamın maddi ritüelleri içindeki somut işlevinden dolayı, her bir birey bir özne olarak kendisinin farkına varmaktadır. Seslenen olarak kendisini fark eden ve iletişime yanıt veren bireyler, kendilerine dair toplumsal ve aynı zamanda ideolojik inşa sürecine de dâhil olmaktadır (Dursun, 2001: 29). Medya araçları üzerinden çağırılan okuyucu/izleyici kitlesi nesneye dönüştürülüp, metinler tarafından yeniden kurulur/kurgulanır. Medyanın bireyleri kurması/kurgulaması, aynı zamanda iktidarın ideolojik söylem ve politikaları için toplumsal rızanın da üretilmesi sürecidir (Chomsky ve Herman, 2006).

Gramsci'nin hegemonya kuramına göre egemen sınıf sadece siyasal ve ekonomik kontrolü değil, aynı zamanda ideolojik düzeyde de kendi dünya görüşünü topluma benimsetme amacı taşır. Medya, rızanın kazanıldığı veya kaybedildiği bir ideolojik mücadele alanı olmaktadır (Özsever, 2004: 137). Bu çerçevede kitle iletişim araçları olan tüm yazılı ve görsel yayınlar da birer ideolojik mücadele unsurudur.

Medya, ulus ötesi kapitalizmin, sermayenin, devletin olduğu kadar; sınıfsal, ulusal, cinsel karşı direniş ve mücadele alanlarından biri konumundadır. Gelişen teknolojik imkânlar ve dünyayı kuşatan bilişim ağları aynı zamanda her türlü sömürüye, savaşa, baskıya karşı direnen hareketler için de önemi gittikçe artan bir mevzi ve karşı direniş alanıdır. Bilginin toplumun tüm hücrelerine kadar yayılmasına, toplumsal dönüşümlerin ve hareketlerin daha dinamik kılınmasında medya bugün için daha vazgeçilmez araçlardan birini teşkil etmektedir. Bunun Türkiye'deki en bariz örneklerinden birisi olarak da Kürt medyasının yarattığı ve sürdürdüğü gelenek verilebilir.

Kürt Medyasının Kısa Bilançosu

Türkiye'de Kürtlerin basın serüveninin tarihsel geçmişi 20. yüzyılın başına dayanmaktadır. Yüzyıl başında Kürt aydınları veya Kürt örgütleri tarafından yayınlanan gazete ve dergiler bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde ise Kürtlere uygulanan inkâr ve asimilasyon politikalarının bir sonucu olarak 1960'lı yıllara kadar bu alanda kayda değer bir gelişme bulunmamaktadır. Dünyada ve Ortadoğu'da büyük değişimlerin yaşandığı 1960 sonrası

dönemde Kürtler de politik örgütlenmeler kurmuş ve dergiler yayınlayarak halka ulaşmaya ve örgütlenmeye çalışmıştır. Ancak 1980 darbesi ile tüm hareketler ağır bir yenilgiye uğratılmış ve yaklaşık on yıl boyunca da bu durum kendisini devam ettirmiştir. PKK'nin silahlı gerilla mücadelesinin ivme kazanması ve darbe koşullarının görece azalması ile birlikte 1990'lı yılların başına Kürt medyası da etkinlik alanı gün geçtikçe genişleyerek yeniden filiz verir.

Halk Gerçeği ilk haftalık gazete olarak 1990'da İstanbul'da yayınlanmaya başlanır. Bu gazetenin kapatılması sonrasında yayına geçen Özgür Halk gerçeği ise 3. Sayısından sonra aynı akıbete uğrayacaktır. Bunun ardından yayınlanan Yeni Ülke gazetesi ise birkaç yıllık süre sonunda elli binlik tiraj rakamlarına ulaşacaktır.

İlk dönemler haftalık, sonrasında günlük olarak yayınlanan Azadiya Welat, Kürtçe yayınlanan bir gazete olarak çeşitli defalar kapatılmasına rağmen, isim değişiklikleriyle birlikte yayınlanmaya devam etmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır.

Özgür Gündem gazetesi, 1992 yılında yayınlanmaya başlamış ve Kürtlerin yazılı medya araçları içinde en önemli rollerden birini üstlenmiştir. Her kapatma kararı sonrasında farklı isimlerle yayın yapmayı sürdüren Gündem, yıllar içinde özgür basın geleneğinin oluşmasında asli bir misyona sahip olmuştur. Sonraki yıllarda Özgür Ülke, Ülkede Gündem, Yeni Politika, Özgür Bakış, 2000'de Yeni Gündem, Yedinci Gündem, Yeniden Özgür Gündem, Ülkede Özgür Gündem, Toplumsal Demokrasi isimleriyle yayınlanmıştır. Bugüne kadar gazeteye sayısız dava açılmış, sayısız haber ve yazı sansüre tabi tutulmuş, sayısız kez çalışanları gözaltı ve tutuklamaya maruz kalmıştır. Özgür Ülke gazetesinin İstanbul'daki merkez binasının 4 Aralık 1994'te bombalanması sonucu bir çalışanın ölümü ve 18 kişinin de yaralanması, dönemin hafızalarda yer eden olaylarından olmuştur (Ayaz, 1997: 215). Bugüne kadar gazetenin 9 yazar-muhabiri, 19 dağıtımıcısı faili meçhul saldırılar sonucunda katledilmiştir.

Benzer bir durum bu dönem boyunca çıkarılan dergiler için de söz konusudur. Özgür Halk, Genç Bakış, Özgür Kadın, Heviya Jine, Demokratik Modernite gibi dergiler de sayısız kapatma, sansür uygulaması, ceza davası, gözaltı ve işkence uygulamalarına rağmen kendilerini sürdürmeyi başarmış ve günümüze kadar ulaşmayı başarmışlardır.

Kendi alanında ilk televizyon kanalı olan Med TV, 1995'te uydu üzerinden yayın yapmaya başlamış, 1999'da Belçika tarafından kanalın kapatılması sonrasında bu kez Medya TV adıyla lisans alarak yayınlarını sürdürmüştür. 2004 yılında Fransa tarafından lisansı iptal edilince Roj TV devreye girmiş ve en sonunda geçtiğimiz yıl Danimarka'nın bu kanalı kapatması

sonrasında Nuçe TV adıyla yeni bir kanal kurularak yayın yapmayı sürdürmüştür. Bunların dışında halen yayınlarını Türkçe veya Kürtçe olarak sürdüren ve farklı yayın konseptlerine sahip kanallar bulunmaktadır. MMC TV, Sterk TV, METV, Newroz TV, Mezopotamya TV Türkiye’li Kürtlerin hedef izleyicileri oldukları kanallardır.

2002 yılında “Gerçeklerden asla taviz verilemez” sloganı ile basın dünyasına adım atan Dicle Haber Ajansı (DİHA) Türkiye ve Kürdistan’ın birçok noktasında kurduğu haber ağı ile internet üzerinden yayın yapmayı sürdürmektedir. Avrupa’da daha önceki dönemlerde kurulan Dem Ajans ve Mezopotamya Haber Ajansı (MHA) 2005’ten itibaren yerini Fırat Haber Ajansı’na (ANF) bırakmıştır.

Günümüzde yazılı ve görsel medyanın etkinlik alanlarına gittikçe nüfuz eden bir diğer araç ise hiç kuşkusuz sosyal medyadır. 2000’li yıllarla birlikte internet teknolojisinin toplumun neredeyse tamamına ulaşması sonucunda, sosyal medyanın kullanımı da önem kazanmıştır. Kürt hareketinin farklı bileşenleri de sosyal medya üzerinden etkinlik alanlarını genişletmektedir. İnternetle birlikte ulus devlet sınırlarının aşılması, bilginin sınırsız dolaşım/paylaşım olanağının doğması ve tek tek tüm kullanıcıların birer haber kaynağı olabilmesi, sosyal medyanın sahip olduğu başlıca avantajlardır. Kürtler de internet üzerinden yayın yapan haber siteleri, sosyal paylaşım siteleri ve tüm diğer sosyal medya biçimleri üzerinden bilgi/haber dolaşımını gerçekleştirmektedir (Aykol, 2008 ve Toplum ve Kuram, 2010: 159-167).

Kürt Medyası ve Toplumsal Dönüşüm

Medya, toplumsal dönüşüm süreçlerinin başat aktörlerinden biridir. Medyada üretilen ve kamuoyuna sunulan bilgi/haberler, toplumsal süreçlere dair kanıların oluşmasında, tutum ve tepkilerin belirlenmesinde önemli bir işlev görürler. En yalın bir ifadeyle belirtmek gerekirse; *medya politiktir*. İçeriği iyi, kötü ya da her ikisinin bileşimi de olsa medya, herhangi bir toplum için politik bir problem arz eder ve bu kaçınılmazdır. Başka bir deyişle; medyayla ilgili ilk sorun onun içeriğini temel alır; ikincisi ve daha kapsamlısı, medyanın içeriğini üreten yapıyla ilgilidir (McChesney, 2006: 15). Kürt medyasının tarihsel izleğine bakıldığında, üretilen bilgi/haberlerin hedef kitlesi olan Kürtlerin son yirmi yıldaki politik değişimleri de görülebilmektedir. Kürdistan’da yaşanan gelişmeleri, Kürt hareketinin söylem ve politik süreçlerini kamuya ulaştıran medya, kitlelerin bilgi/bilinçlendirilmesinde, politik tutum belirlenmesinde, mobilizasyonunda önemli rol oynar. Devletin güdümündeki büyük medya tekellerinin gazete ve televizyonlarında yer vermediği, verdiği zaman ise çarpıtarak manipüle

ederek servis ettiği bilgileri kitlelere ulaştıran Kürt medyası, Kürt hareketinin kendisini sürdürmesinde, kitlelerle olan bağını korumasında, propaganda faaliyetlerinde, sempatizan kazanılmasında hep önemli bir yerde durmaktadır.

Medyada kitlelere ulaştırılan haberler, asla basit ve saf olgulardan ibaret değildir. Zorunlu bir seğme, zmlleme ve değerlendirme sürecidir. Bu hem haberin yapım süreci için hem de alımlanma süreci için geçerlidir. Medyada kitlelere servis edilen sembolik biçimlerin üretilmesi ve medya iletilsinin inşası ilk aşamayı oluşturmakta, ikinci aşama ise bu inşa edilen haberlerin kitleler tarafından alımlanması ve değerlendirilmesi sürecidir (Dursun, 2001: 70-124). Kürt medyası, 90'larla birlikte hareketin kiteselleşmesi sürecinde, devletin baskılarına rağmen bölgenin nabzını tutmayı başarmış, aynı biçimde Türkiye metropollerinde yaşayan Kürtlerin de günlük olarak haberlere ulaşmasını sağlayarak halk hareketinin mobilizasyonu ve mücadeleye katılımını sağlamıştır.

Kürt medyasının yazılı ve görsel olarak kullandığı dil, hareketin içinden geçtiği siyasi süreçleri yansıtılmaktadır. Kimi dönemler daha mutedil ve barışçıl bir dil kullanılırken, kimi dönemler ise ajitatif ve kitlelerin duygusal reflekslerine hitap ederek onları harekete geçirmeye çalışan bir dil tutturulduğu görülür. Bu noktada üretilen söylemleri anlayabilmenin yolu, bu söylemlerin üretildiği ve tüketildiği sosyal, siyasi ve tarihsel koşulların değerlendirilmesinden geçer (Bilgiç, 2008: 35). Bölgede yaşanan çatışmaların, hak ihlallerinin artış içinde olduğu dönemlerde kullanılan dil ile ateşkes süreçlerindeki dil değerliklik göstermekte ve politik süreçler, haberlerin inşasında, haberlerin alımlanmasında etkili olmaktadır.

1990'lı yıllar Kürtlerin ikinci "Rönesans"ı olarak tanımlanır. Son 20-25 yıl içerisinde Kürt halkının en az 100 yıllık bir sosyal gelişme sağladığı ve buna mukabil, sosyal siyasi kültürel anlamda ciddi bir ilerleme gösterdiği kabul edilir (Aykol, 2010: 11, 93). Halk olarak dört ulus devlet sınırları tarafından bölünmüş, her parçanın kendi içinde din, dil, lehçe farklılıkları gösterdiği, siyasi eğilimlerin oldukça farklı uçlarda seyrettiği, aşiretsel bölünmüşlüğün kısmen varlığını srdrdğu, devletle işbirliği içindeki beylik, ağalık, şeyhlik gibi unsurların etkin olduğu bir Kürdistan coğrafyası söz konusudur. Sözü edilen dönem içerisinde yürütülen mücadeleler ile Kürtlerin kendi ulusal birliğini ve manevi-moral değerlerinin etrafında birleşmeyi sağlamıştır. Türkiye devletinin sınırları dâhilinde bulunan Kürtlerin demokratik halk hareketinin sözcüsü durumundaki medya da burada kilit bir görev üstlenmektedir.

Ernest Gellner'in milliyetin meydana geliş sürecinde medyanın rolü üzerine söyledikleri bu noktada dikkate değerdir: "Asıl mesaj, önemli olanın aktarımların dili ve üslubu olduğudur... Gerçekte ne söylendiğinin pek az önemi vardır" (Aktaran: Schlesinger, 1994: 272). Bu bağlamda Kürt medya araçlarının kitlelere yazılı ve sözlü biçimlerde hitap ederken kurdukları dil, onları halk olarak bir araya getirerek, kendi aralarındaki farklılıkları asgariye indirmeyi hedefler. Ulusun "tahayyül" edilen bir nosyon oluşu, bu tahayyülü inşa eden dilin ve üslubun önemini vurgulamaktadır. Yüzyıl ortalarında "hayali Kürdistan burada meftundur" biçiminde dile getirilmiş ve varlığı bile tartışmalı olan Kürtlerin, son otuz yıllık süreçte sadece Türkiye'de değil, Kürtlerin yaşadığı tüm coğrafyalarda birliğini tamamlama yolunda önemli mesafeler kat ettiği kabul edilmektedir.

Kürt yazılı ve görsel medyasının toplumsal değişimlerdeki önemli rollerinden bir diğeri kolektif, tarihsel ve kültürel hafızayı oluşturması sürecidir (İnce, 2010). Medya, sadece haber ve bilgi ulaştırıcı bir kanal değildir. Kürtlerin tarihsel uzam içerisinde geçirdikleri süreçlerin, kahramanlık mitlerinin, ritüellerin medya kanalları üzerinden kitlelere zerk edilmesi, kolektif hafızayı bina etme eylemidir. Toomas Gross bu eylemi şöyle tanımlar: "Kolektif hafıza, ulus inşası ve ulusal kimlik için önemli bir temel oluşturur. Kuşaklar arasında zamansal devamlılık imgesi yaratan bir bağ kurar ve ideolojik duruşu, sosyo-politik yaklaşımları meşrulaştırır (Aktaran: İnce, 2010). Kolektif hafızanın oluşturulması süreci, Kürtlerin de halk hareketine katılımlarını, manevi bir birliktelik ruhu içinde mücadele etmelerini getirmektedir. Burada inşa edilmeye çalışılan kimliğe bir tarihsel anlam yükleme, değer atfetme, bir derinlik kazandırma işlevi görmek ve topluluk üyelerinde aynı kaderi paylaşma duygusu uyandırmak (Bilgiç, 2008: 36) kolektif hafızanın önemli işlevlerindedir. Bu noktada özellikle 90'lı yıllara bakıldığında Özgür Gündem gibi gazetelerin, Med TV gibi televizyon kanallarının Kürt kimliğinin yeniden kurulması noktasında etkili oldukları açıktır. Örneğin 1990'lı yıllardan sonra yaygın biçimde kutlanan ve bir "direnış tarihi" biçiminde ritüelleşen 21 Mart Newroz bayramı Kürt yazılı ve görsel medyasının eliyle kitlelerin mobilize edildiği bir tarihe dönmüştür. Newroz mitinin Kürtlerin esaretten kurtuluşuna işaret ettiği, Newroz'un halk kahramanlığının bir ifadesi olduğu, bu tarihte tüm Kürtlerin ulusal mücadele ve direnme geleneğini sürdürmesinin Newroz ruhunu korumanın başlıca yolu olduğu işlenmektedir. Başka örnekler olarak Çarşema Reş (Aleviler tarafından kutsal kabul edilen bir ritüel) ve Çarşema Sor (Ezidi Kürtlerin bir ritüeli) verilebilir. Tüm bu örneklerde Kürt medyası, hitap ettiği halk kesimlerinin bellek inşasına rol oynamış ve söz konusu ritüellerin yaygınlaşmasını, genelleşmesini, daha bilinir hale gelmesini sağlamada rol oynamıştır.

Kürt yazılı ve görsel medyası, halk kitleleri nezdinde haber ileten birer araç olmanın yanı sıra, onlara bilinç kazandıran, dünya görüşlerini ve toplumsal yaşamlarını etkileyerek dönüştüren bir niteliğe de haizdir. Medya, ulaştığı hedef kitlenin belli bir kültürel sermaye edinmesinde ve bu kültürel sermayenin tekil bireylerden tutulmuş da toplumsal tabakaların değişimlerinde etkilidir (Laughey, 2009: 63). Asimilasyon politikaları sonucunda zihinsel dünyaları çarpıtılmış, geri bırakılmış, eğitim oranının görece düşük olduğu Kürdistan’da medya, bir eğitim kurumu gibi işlev görerek, bireylerin ideolojik, tarihsel, kültürel gelişimlerini direkt etkilemiştir. Kürtler, medyanın ürettiği ideolojik ve politik temsillere dönük bir okuma geliştirerek (Laughey, 2009: 90) “hâkim kodlar” üzerinden bir alımlama gerçekleştirilmektedir. Böylesi bir okumanın sonucunda kitleler, medyanın ürettiği söylemlerin dili üzerinden değişim göstermektedir. Eski bir Özgür Gündem çalışanı, medyanın toplumsal dönüşümdeki rolünü şöyle dile getiriyor:

“Ayrıca gazetenin kendisinde çalışmak ve yazmak, başka bir çok alanda çok değerli düşüncelere sahip insanların kendi kendilerine göremeyecekleri pek çok gerçeği görmesini sağladı. Gündelik evreni bu gazeteden izlemek, aslında Kürtlerin olduğu yerden dünyaya bakmanın niçin batıdaki pek çok yazar ve düşünür için bu kadar zor olduğunu anlamamı sağladı. Ben, doğrusu, Kürtlerin Türkiye’deki gerçeğiyle Özgür Gündem vasıtasıyla tam olarak tanıştığımı düşünüyorum” (Bayram, 2011: 95).

1990’lı yılların başından itibaren devreye sokulan baskı uygulamaları, tutuklamadan faili meçhul cinayetlere uzanan bir yelpazedeki tüm çıplak ve örtülü zor araçları Kürtlerin medya ve bilhassa Özgür Gündem gazetesi etrafında kenetlenmesini ve duygulanımsal yoğunluğun yüksek bir kapasiteye ulaşmasını da beraberinde getirmiştir (Bayram, 2011). Bölgede Kürt medyası adına çalışmak, en küçük bir destek vermek, daha da uç bir noktada sadece Özgür Gündem gazetesini okumak/bulundurmak dahi gözaltına alınma, işkence ve kötü muamele görme, yargılanma vesilesi yapılmaktadır. Böyle olunca da özellikle Kürt gençleri bu alanda hareketin kendisini idame ettirebilmesi için yoğun bir katılım sergilemiş ve medya, başlı başına devlet ile hareket arasında bir hegemonya/mücadele alanı olarak kurulmuştur. Bölgede gazete dağıtımcılığı yapan çocukların –Küçük Generaller- yaşadıkları olaylar, Med TV izlendiği gerekçesiyle yapılan çanak anten operasyonları, tutuklanan ve yıllarca hapisanelerde tutulan gazeteciler, bölgeye girişi yasaklanan gazetelerin oldukça yaratıcı yöntemlerle okurlara ulaştırılması hikâyeleri (Karaca, 2008) 90’lı yıllarda Kürtler arasında dilden dile anlatılarak bir mücadele mitosu meydana getirmiştir. Kürt medyasının karşılaştığı

baskı uygulamaları, Kürtlerin bu araçları ve çalışanlarını daha fazla sahiplenmelerini, onlara maddi manevi destek vermelerini, yeni yetişen nesillerin de benzer bir motivasyonla basın çalışmalarına katılmalarını kolaylaştıracaktır.

“Yani, biz de o insanların içinde, çocuk halimizle insanları aydınlatmak, bilinçlendirmek için o gazeteyi alırdık, Özgür Gündem gazetesini alır, insanlara götürürdük. Bir insan Özgür Gündem gazetesini alırken, eline geçtiğinde, öyle seviniyordu ki, diyordu ‘çok şükür yarabbim, bugün bu gazete elime geçti.’ Hemen, gazeteyi aldığı gibi okuyordu. Bazı okuyucularımız vardı, gazeteyi götürdüğümüz esnada, epey okuyucularımız vardı. Ben bir okuyucumu anlatayım. Gazetesini götürürken, bir kaçak sigara sarıyordu, masanın üzerine bırakıyordu, bana hazırlıyordu. Liceli yaşlı bir adamdı. Yani gazetesini götürürdüm. ‘İşte’ derdim, ‘hacı dayı halkın sesini sana ulaştırdım.’ Bana bakıyordu böyle sanki rahatlıyordu, bana diyordu ‘hele sen otur, sigaranı iç, ben sana bir çay da istiyem.’ Kendisi gidip bir çay getirirdi, ‘yok illahim benim çayımı da içeceksin benim cigaramı da içeceksin. Sen ölümden geliyorsun, bana o hizmeti yapıyorsun, bana aktarıyorsun, ben de sana bir sigara vermişim bir çay içirecem, çok mudur acaba?’” (Bayram, 2011: 82)

Çalışmanın başında dile getirildiği üzere medya, devletin başlıca hegemonya araçlarından biri olduğundan, topluma verilmek istenen forma uygun olarak dizayn edilen haber dili ve aktarımı, buna karşı toplumsal bir muhalefeti örgütleyen Kürt medyasının da devletin söz konusu dizaynına mukabele eden bir anlayışı sergiler. Bunun en bariz örneklerinden birisi özel ve devlet kanallarını, yazılı basını büyük oranda kendi denetimine alan AKP iktidarı döneminde Kürt medyasının izlediği politika göstermektedir. Medyada dini temsilleri ön plana çıkararak (Binark ve Bek, 2007: 43) din üzerinden Kürt hareketine dönük anti propaganda yapan AKP’ye karşılık Kürt medyası da benzer bir dil inşasına gitmiştir. Dini sembol ve ritüellerin, dini söylemlerin daha yoğun bir kullanımı üzerinden AKP’nin ürettiği politikalara muhalefet eden ve bu muhalefeti kitleler nezdinde mobilize eden Kürt medyası, belirtilen hegemonya mücadelesini bu alanda da vermektedir. Kürt medyasının son dönemde sivil Cuma namazı eylemlerini haber yapış biçimlerine bakıldığında bu yaklaşım daha net anlaşılmaktadır.

Yeni Fenomen: Sosyal Medya

2000’li yıllarda internet teknolojisi toplumun önemli bir kesimi tarafından kullanılabilir hale gelmiştir. İnternet, gazete ve televizyon gibi medya araçlarının önemini görece azaltan ve daha hızlı iletişim imkânları sunarak gelişen siyasal ve toplumsal olaylara karşı çok daha hızlı reaksiyonların ortaya çıkabilmesini beraberinde getirmektedir. Yazılı ve görsel medyanın da internet üzerinden yayın yapması, daha geniş bir izleyici kitlesine hitap etmesi, sansür uygulamalarının daha asgari düzeyde olması gibi nedenler internet medyasını önemli hale getirmektedir. Sosyal medya olarak tanımlanan internet teknolojisi, dünyanın her yanındaki bireylerin tek tek ve anında haber kaynaklarına ulaşabilmesini, bireylerin birer haber kaynağı olmasını, kendileri dışındaki toplumsal kesimlere de kolaylıkla ulaşmalarını sağlar. Dolayısıyla propaganda aracı olarak oldukça etkin bir silah haline gelen sosyal medya, devletin ve karşısında konumlanan Kürt politik hareketinin mücadele ve hegemonya kurma arenası haline gelmektedir.

Sosyal medyanın avantajlarının yanı sıra dezavantajları ve manipülatif bilgi dolaşımına açık yanları da söz konusudur. Özellikle bilgi kirliliğinin yarattığı sorunlar, sosyal medyaya duyulan güveni olumsuz etkilemektedir. Yine sosyal medyada ortaya çıkan düzeysiz, lümpen üslup kullanımları, milliyetçi ve ötekileştiren söylemler de, güvenilirlik problemine yol açmaktadır.

Kürtlerin sosyal medyadaki temsillerine bakıldığında ilk göze çarpan, yoğun bir ilginin varlığıdır. Baskılanan, yok sayılan bir halkın ve legal demokratik zeminlerde kendisini ifade etme koşulları ortadan kaldırılan Kürt hareketinin sosyal medyadaki etkinliği de bu anlamda anlaşılabilir. Kolektif kullanımlar, kurumsal internet yayınları ve son kertede bireysel internet kullanımı ile sosyal medyada Kürt meselesinin görünür kılınması ve izleyici kitlelerinin genişlemesi mümkün olmaktadır. Sosyal paylaşım siteleri üzerinden Kürt meselesine ve aktüel süreçlere/olaylara dair sürekli akan bir bilginin varlığı, Kürdistan’da yaşanan hak ihlallerinin kamuoyuna duyurulmasında ve bunlara karşı tepkilerin geliştirilmesinde etkili olmaktadır. En yakın örneklerden biri olarak Roboski’de 34 Kürt gencinin savaş uçakları tarafından bombalanarak katledilmesi sonrasında sosyal medya ağları üzerinden olayın tüm yönleri kamuoyuna ulaştırılmış ve katliama karşı örgütlenme zeminini güçlendirmiştir. Çok iyi biliniyor ki 1990’lı yıllarda paramiliter güçlerin gerçekleştirdiği sayısız katliam, bölgede gerçekleşen faili meçhul cinayetler ve savaşın tüm çıplak gerçekleri, hâkim medya tarafından

görülmemiş, görülüşse de devletin bekası gereğince sümen altı edilmiştir. Söz konusu dönemde yaşananları kamuoyuna ulaştırmayı gaye edinen Kürt medyası ise yukarıda ifade edildiği üzere birçok baskı ve zor uygulamasıyla karşılaşmış, bunun sonucunda ya birçok olay hiç duyulmamış ya da oldukça sınırlı bir okur/izleyici kitlesine ulaşabilmiştir. Bu anlamda sosyal medya Kürt hareketinin nefes borusu olmak yolunda ciddi mesafe kat etmiştir.

Sosyal medya da diğer yazılı ve görsel medya unsurları gibi, kitlelerin mobilize edilmesinde, hareketin ideolojik ve politik formasyonun kitleye hâkim kılınmasında, hareketle duygusal bağlanımlar geliştirilmesinde ve nihayetinde toplumsal dönüşümlerin yaşanmasında rol oynamaktadır.

Sonuç

Devletin en temel ideolojik aygıtlarından biri olan medya, toplumların istenilen formlara dönüştürülmesi, istenilen dünya görüşünün kamuya hâkim kılınması sürecinin başlıca aktörlerindedir. Medya, kitlelerin haber ve bilgi alma aracı olduğu kadar, bir hegemonya inşa etme alanıdır. Devletin kendi tekeline aldığı medyanın ördüğü kuşatmayı yırtma görevini de alternatif medya üstlenmektedir. Bu bağlamda Kürt medyası da son yirmi beş yıllık geleneği boyunca devlete ve onun uzantısı durumundaki basına karşı muhalefet etmiş ve bu muhalefeti kitlelerde örgütlemiştir. Kürt medyası, bu amacı için mücadele verirken sayısız saldırıya maruz kalmış olsa da kendi imkânları dâhilinde devamlılığını sağlamayı başarmış ve medyanın farklı biçimlerinde kendisini yeniden üretmiştir. Devlete karşı Kürt hareketi de kendi ideolojik formunu kitlelerle buluşturmayı amaç edinmiştir. Kürtlerin tarihsel, kültürel kolektif hafızasının inşasında, kendi aralarındaki parçalanmışlığın bertaraf edilmeye çalışılmasında, toplumdan gizlenen tüm bilgi ve haberlerin zor şartlarda kitlelere ulaştırılmasında Kürt medyasının yeri tartışmasızdır. Kürtlerin ve harekete sempati duyan tüm kesimlerin medya araçları yoluyla değişime tabi kılınması gerçeği, hep medyanın gücünün gösterenleridir. Yöntemler, kullanılan araçlar, kullanılan dil ve üslup, haber yaklaşımları ne olursa olsun, Kürt medyası sahip olduğu misyonu her biçimde savunmakta ve ulaştığı kitlelerin politik süreçler hakkında aydınlatılmasına, onların belli konularda kanaat sahibi kılınmalarına ve mobilize olmalarına öncülük etmeyi sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Ayaz, B. (1997) Türk Basını- Türkiye’de İnsan Hakları ve Kürt Sorunu Örneğinde, Belge Yayınları, İstanbul.
- Aykol, H. (2008) Haber Basınından İslamcı Medyaya, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- (2010) Kürt Medyasında Yirmi Yıl, Evrensel Yayınları, İstanbul.
- Bayram, S. (2011) Another Story of the Daily Circulation of Özgür Gündem: Affective Materiality, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgiç, E. E. (2008) Vatan Millet Reyting, Evrensel Yayınları, İstanbul.
- Binark, M. ve Bek M. G. (2007) Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Bulut, F. (2005) Türk Basınında Kürtler, Evrensel Yayınları, İstanbul.
- Dursun, Ç. (2001) TV Haberlerinde İdeoloji, İmge Yayınları, Ankara.
- Gündüz, B. (2006) Generallerin Mikrofonlu Erleri ve Kürtler, Aram Yayınları, İstanbul.
- Herman, E. S. ve Chomsky N. (2006) Kitle Medyasının Ekonomi Politikası-Rızanın İmalatı, Aram Yayınları, İstanbul.
- İnce, G. B. (2010) “*Medya ve Toplumsal Hafıza*”, Kültür ve İletişim Dergisi içinde, s 13/1, kış 2010, Ankara. <http://ilef.ankara.edu.tr/ki/yazi.php?yad=12530> (21.07.2012)
- Karaca, İ. (2008) Ape Musa’nın Küçük Generalleri, Berçem Yayınları, İstanbul.
- Kejanlıoğlu, B. (2004) Türkiye’de Medyanın Dönüşümü, İmge Yayınları, Ankara.
- Laughey, D. (2009) Medya Çalışmaları-Teoriler ve Yaklaşımlar, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- McChesney, R. W. (2006) 21. Yüzyılda İletişim Politikaları-Medyanın Sorunu, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Özsever, A. (2004) Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci, İmge Yayınları, Ankara.
- Shlesinger, P. (1994) Medya Devlet ve Ulus, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Toplum ve Kuram Dergisi (2010) *Gültan Kışanak ile Röportaj*, sayı 4, Güz 2010, İstanbul.